

ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УСК «ГАРАНТ-АВТО»

BANKRUPTCY EXAMINATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS USING PJSC "UIC "GARANT-AVTO" AS AN EXAMPLE

У статті розкриваються результати проведених досліджень щодо оцінки ймовірності банкрутства страхових організацій. Визначено сутність та основні принципи побудови моделі раннього попередження їх фінансової нестабільності. На прикладі конкретної страхової організації та даних фінансової звітності була проведена діагностика її фінансового стану. У статті також аналізується відповідність законодавчим вимогам щодо прогнозування банкрутства страхових організацій. Наводяться аргументи щодо своєчасного реагування на загрози банкрутства страхових організацій з боку органів страхового нагляду.

Ключові слова: банкрутство, діагностика, нестабільність страхової організації, платоспроможність, тести раннього попередження, страховий ринок.

В статті раскрываются результаты проведенных исследований по оценке вероятности банкротства страховых организаций. Определена сущность и основные принципы построения модели раннего предупреждения их финансовой нестабильности. На примере конкретной страховой организации и данных финансовой отчетности была проведена диагностика ее финансового состо-

яния. В статье также анализируется соответствие законодательным требованиям по прогнозированию банкротства страховых организаций. Приводятся аргументы относительно своевременного реагирования на угрозы банкротства страховых организаций со стороны органов страхового надзора.

Ключевые слова: банкротство, диагностика, нестабильность страховой организации, платежеспособность, тесты раннего предупреждения, страховой рынок.

The paper demonstrates the results of research on examining bankruptcy probability of insurance organizations. The outcomes describes the basics of early warning models of financial instability. The study diagnoses financial position of the particular insurer using financial reporting and early warning models. The article also examines compliance with legal requirements of bankruptcy prediction of insurance organizations. This work argues for taking timely measures to the threat of bankruptcy of the insurance organizations by the insurance supervisor.

Key words: bankruptcy, examination, instability of the insurers, solvency, early warning tests, insurance market.

УДК 336.6

Юхименко В.М.

аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Діяльність страхової організації в сучасних умовах вимагає неупередженого та ґрунтовного аналізу всіх процесів її функціонування, зокрема управління грошовими потоками, доцільність інвестиційних проектів, планування фінансової складової тощо. Забезпечення стійкості ринку страхових послуг і захист інтересів споживачів є постійним завданням наглядового органу будь-якої країни. Важливим чинником розвитку безпечного та стабільного ринку страхування є платоспроможність кожної окремо взятої страхової організації, які в сукупності і стають джерелом забезпечення стійкого страхового ринку. Проте, неспроможність страховиків виконувати свої зобов'язання, може негативно позначатися на фінансових результатах діяльності інших учасників страхування.

Дослідження платоспроможності та ймовірності банкрутства страхових організацій становить інтерес для всіх учасників економічного процесу. Так, існує низка зацікавлених сторін, які так чи інакше беруть участь у процесі нагляду за платоспроможністю страхових організацій. Регулятор зацікавлений у забезпеченні стійкого розвитку страхового ринку та вдосконаленні пруденційного нагляду задля виявлення фінансових труднощів з якими стикаються страховики, тим самим попереджуючи негативні прояви їх неплатоспроможності. Страхувальники, незважаючи на те, що

вони не можуть постійно і досить точно оцінювати платоспроможність того чи іншого страховика, все ж є зацікавленими особами в тому, аби страховик залишався платоспроможним. Керівники й акціонери страхової компанії виявляють зацікавленість у нагляді за платоспроможністю, оскільки від їх ефективної діяльності буде залежати досягнення стратегічної мети, забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості страховика в довгостроковій перспективі. З іншого боку, це спосіб отримання достовірної якісної інформації про реальні можливості страховика. Наслідки неплатоспроможності прямо впливають на ділову репутацію страхової організації [3].

Важливість оцінки фінансової стійкості та ймовірності банкрутства страхової організації пов'язана зі специфікою діяльності страхової організації, її ділової активності і надійності, що вимагає постійний контроль та управління платоспроможністю. Обґрунтована оцінка фінансового стану страхової організації дозволяє визначити не лише реальний стан ведення бізнесу, а й виявити критичні моменти у діяльності страховика, на які необхідно звернути увагу. Насамперед це важливо в умовах розробки стратегії виживання при антикризовому управлінні.

Саме тому дослідження, розробка і використання моделей раннього попередження нестабільності та банкрутства набувають надзвичайної

актуальності у забезпеченні організаційно-економічних умов діяльності страхової організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі теоретичних аспектів щодо сутності та необхідності дослідження платоспроможності та вивчення методологічних засад діагностики банкрутства страхових організацій розглядали у своїх працях такі вітчизняні науковці як В. Базилевич [4], Н. Внукова, О. Гаманкова [5], О. Клепікова, Л. Орланюк-Малицька [6], Р. Пікус, Н. Ткаченко, Л. Шірінян та інші.

Не меншу увагу приділяли даному питанню зарубіжні вчені і науковці, зокрема Е. Альтман (Edward Altman) [1], Дж. Ламм-Тенант (Joan Lamm-Tennan) [3], Б. Петревська (Biljana Petrevska) [2], А. Шауб (A. Schaub) та інші.

Постановка завдання. Метою статті є моделювання ранніх тестів попередження фінансової нестабільності, банкрутства та діагностика фінансового стану на прикладі страхової організації ПАТ «УСК «Гарант-Авто». Виходячи з поставленої мети, у роботі було поставлено такі завдання:

– виокремити тести для проведення раннього попередження нестабільності страхової компанії;

– розкрити основні принципи побудови моделі на основі даних фінансової звітності страхової організації;

– здійснити розрахунок показників фінансової діяльності ПАТ «УСК «Гарант-Авто»;

– дати оцінку відповідності законодавчим нормам щодо ймовірності банкрутства ПАТ «УСК «Гарант-Авто» за допомогою тестів раннього попередження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Однією з методик визначення фінансового стану з боку держави є оцінка діяльності страховика, що базується на так званих «тестах раннього попередження». Такий аналіз фінансового стану проводиться за допомогою оцінювання відносних коефіцієнтів, їх динаміки, а також динаміки ключових абсолютних показників (платоспроможності, рентабельності, ліквідності тощо). Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України було затверджено «Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03.2005, які розроблено з метою стандартизації процедур здійснення аналізу діяльності страховиків, а також своєчасного виявлення ризиків у їх діяльності [8].

Таблиця 1

Розрахунок показників тестів раннього попередження для ПАТ «УСК «Гарант-Авто» за 2012–2013 рр.

Показник	Метод розрахунку	Формула	2012	2013
Показник дебіторської заборгованості	$ПДЗ = 100\% \times (\text{Дебіторська заборгованість}) / (\text{Капітал})$	$100 \times (\Phi 1\ 050+160+170+180+190+200+210+060) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$	198,42	104,83
Показник ліквідності активів	$ПЛА = 100\% \times (\text{Високоліквідні активи}) / (\text{Зобов'язання})$	$100 \times (\Phi 1\ 230+240) / (\Phi 1\ 430+480+620+630)$	18,61	17,80
Показник ризику страхування	$ПРС = 100\% \times (\text{Сума чистих премій за всіма полісами}) / (\text{Капітал})$	$100 \times (P1\ 010-020) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$	24829,31	12238,78
Зворотний показник платоспроможності	$ЗПП = 100 \times (\text{Загальна сума зобов'язань}) / (\text{Капітал})$	$100 \times (\Phi 1\ 430+480+620+630) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$	1161,15	1389,15
Показник доходності	$ПД = 100 \times (\text{Чистий прибуток}) / (\text{Капітал})$	$100 \times (\Phi 2: 220 (\text{або } 225)) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$	6,27	9,41
Показник обсягів страхування (андерайтингу)	$ПА = 100 \times (\text{Виплати і витрати}) / (\text{Сума чистих зароблених премій})$	$100 \times (P1\ 240+320+330+P3(K)070-P3(P)070+P4(K)070-P4(P)070) / P1\ 070$	19,08	23,95
Показник змін у капіталі	$ПЗК = 100 \times (\text{Капітал (К)} / \text{Капітал (П)})$	$100 \times (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630) (K) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630) (P)$	н/д	112,70
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	$ПЗЧП = 100 \times (\text{Сума чистих премій (К)} / \text{Сума чистих премій (П)})$	$100 \times (P1(P)(010-020) / P1(K)(010-020)-1)$	н/д	-1,36
Показник незалежності перестраховування	$ПНП = 100 \times (\text{Чиста сума премій}) / (\text{Валова сума премій})$	$100 \times P1\ (010 - 020) / P1\ 010$	86,43	100,91
Показник відношення резервів до капіталу	$ПВРК = 100\% \times (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$	Не життя: $100 \times (\Phi 1\ 415-416) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$	472,74	462,41
Показник доходності інвестицій	$ПДІ = 100\% \times (\text{Прибуток від фінансової діяльності}) / (\text{Середній обсяг фінансових інвестицій за рік})$	$200 \times \Phi 2\ (110+120+130-140-150-160) / \Phi 1\ (040(P)+045(P) + 220(P) + 040(K) + 045(K)+220(K))$	44,67	18,58

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних

Відповідно до рекомендацій тести раннього попередження – це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними показниками, їх узагальнення та оцінка ризиків діяльності страховиків. Тести раннього попередження використовують для визначення рівня фінансової надійності страховиків, який розраховують за даними річної фінансової звітності. Згідно з рекомендаціями здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховання, страхових резервів, доходності, ліквідності і надається відповідна оцінка [8]. Тому на підставі даних, які

використовуються при розрахунку тесту раннього попередження для страхової організації ПАТ «УСК «Гарант-Авто» проведено аналіз фінансового стану та платоспроможності за 2012–2013 рр., зміст та порядок розрахунку яких наведені в табл. 1.

Відповідно до рекомендацій здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховання, страхових резервів, доходності, ліквідності і надається відповідна оцінка. Оцінки виставляються за 4-бальною системою залежно від діапазону, в який потрапило значення відповідного показника. На основі про-

Таблиця 2

Тести раннього попередження ПАТ «УСК «Гарант-Авто» за 2012–2013 рр.

Вид показника	Значення показника		Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка	
	2012	2013			2012	2013
Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	198,42	104,83	1.0<=ПДЗ<50 2.50<=ПДЗ<75 3.75<=ПДЗ<100 4.100<=ПДЗ	0,04	0,16	0,16
Показник ліквідності активів (ПЛА)	18,61	17,8	1.95<=ПЛА 2.80<=ПЛА<95 3.65<=ПЛА<80 4.ПЛА<65	0,10	0,4	0,4
Показник ризику страхування (ПРС)	24829,31	12238,78	1.ПРС<=100 2.100<ПРС<=200 3.200<ПРС<=300 4.300<ПРС	0,06	0,24	0,24
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1161,15	1389,15	1.0<ЗПП<=20 2.20<ЗПП<=50 3.50<ЗПП<=75 4.75<ЗПП, ЗПП<=0	0,18	0,72	0,72
Показник доходності (ПД)	6,27	9,41	1.50<ПД 2.25<ПД<=50 3.0<=ПД<=25 4.ПД<0	0,06	0,18	0,18
Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	19,08	23,95	1.ПА<=50 2.50<ПА<=100 3.100<ПА<=110 4.110<ПА	0,06	0,12	0,12
Показник змін у капіталі (ПЗК)	н/д	112,7	1.10<ПЗК 2.5<ПЗК<=10 3.0<ГОК<=5 4.ПЗК<=0	0,06	н/д	0,06
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	н/д	-1,36	1.40<=ПЗЧП 2.33<=ГОЧП<40 3.10<=ГОЧП<33 4.ПЗЧП<10	0,06	н/д	0,24
Показник незалежності від перестраховання (ПНП)	86,43	100,91	1.50<=ПЗП 2.40<=ПЗП<50 3.30<=ГОП<40 4.ПЗП<30,85<=ПЗП	0,18	0,72	0,72
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	472,74	462,41	1.0<ПВРК<=50 2.50<ПВРК<=75 3.75<ПВРК<=100 4.100<ПВРК, ПВРК<=0	0,16	0,64	0,64
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	44,67	18,58	1.10<=ПДІ 2.5<=ПДІ<10 3.0<=ПДІ<5 4.ПДІ<0	0,04	0,04	0,04
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА					3,22	3,52

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних

ведених тестів раннього попередження страхові організації можуть отримати такі оцінки:

- «1» (стійка) – фінансові показники знаходяться на високому рівні;
- «2» (задовільна) – відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні;
- «3» (гранична) - фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній;
- «4» (незадовільна) – вважається неприпустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним.

Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень. Загальна оцінка визначається як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помноженими на відповідні коефіцієнти, і округлюється до цілого числа за загальними правилами округлення [8]. Дані про фактичну та загальну оцінку ПАТ «УСК «Гарант-Авто» наведено в табл. 2.

Результати тесту ПАТ «УСК «Гарант-Авто» надто негативні. Страховик у 2012 році отримав загальну оцінку «3,22», що викликає побоювання, оскільки фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому ніж середні. Через рік фінансовий стан також був не найкращий, навіть погіршився та отримав оцінку «3,55», що в принципі вважається неприпустимим, а тому, досліджуваній компанії загрожує банкрутство.

Для більш повної оцінки фінансового стану даного страховика здійсимо перевірку його фінансового стану за допомогою інтегральної моделі оцінки платоспроможності Credit-Men (див. табл. 3). Французьким економістом Ж. Депеняном (J. Depalyan) було доведено, що фінансова ситуація будь-якого підприємства, і страховика зокрема, можна досить точно охарактеризувати п'ятьма показниками. Цей метод отримав назву Credit-Men. Формула розрахунку має вигляд:

$$Z = 25 \times K1 + 25 \times K2 + 10 \times K3 + 20 \times K4 + 20 \times K5, \quad (1)$$

де K1 – коефіцієнт швидкої ліквідності (високоліквідні активи/поточні зобов'язання); K2 – коефіцієнт кредитоспроможності (власний капітал/зобов'язання); K3 – коефіцієнт іммобілізації власного капіталу (високоліквідні активи/баланс); K4 – коефіцієнт оборотності запасів (собівартість/середньорічна величина запасів); K5 – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (виручка/дебіторська заборгованість).

Таблиця 3

Інтегральна оцінка рівня платоспроможності за моделлю Credit-Men для ПАТ «УСК «Гарант-Авто» за 2012–2013 рр.

Коефіцієнти	2012	2013
k1	0,330	0,286
k2	0,902	0,746
k3	0,090	0,043
k4	4,901	8,157
k5	0,171	0,075
Z	133,133	190,861

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних

Співставивши результати з пороговими значеннями моделі Credit-Men, отримаємо підтвердження того, що фінансовий стан даної страхової організації викликає тривогу, оскільки порогове значення перевищено майже в 2 рази за 2013 рік та свідчить, що страховик знаходиться на порозі банкрутства (див. табл. 4).

Таблиця 4

Економічна інтерпретація результативних значень моделі Credit-Men

Значення	Стан фінансової ситуації
=100	нормальний
>100	гарний
<100	викликає тривогу

Отримані результати суперечать практиці, оскільки за даними тестів 2012–2013 років, фінансовий стан даної страхової організації вва-

Таблиця 5

Рейтинг страхових компаній за валовими преміями за 2012–2013 рр.

Страховик	Страхові премії 2013, млн. грн.	Страхові виплати 2013, млн. грн.	Страховик	Валові премії 2013, млн. грн.	Валові премії 2012, млн. грн.
ПРОВІДНА	196,9	77,1	АХА СТРАХУВАННЯ	782,8	786,9
ТАС СГ	141,9	76,5	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	636,5	503,1
УПСК	116,1	35,3	ІНГО УКРАЇНА	630,8	543,9
АХА СТРАХУВАННЯ	100,2	58,9
ГАРАНТ-АВТО	83,2	36,2	ГАРАНТ-АВТО	245,9	207,7
УНІКА	75,8	43,2	КНЯЖА	215,2	204,4

Джерело: побудовано автором на основі [7]

жається незадовільним і Нацкомфінпослуг мала б запобігти цим процесам ще в 2013–2014 роках. Нацкомфінпослуг вводила в компанію тимчасову адміністрацію та відкликала ліцензії вже після того, як страховик роками не виконував свої зобов'язання перед потерпілими. ПАТ «УСК «Гарант-Авто» була виключена з Моторного (транспортного) страхового бюро України в кінці 2014-го, а тільки в лютому 2015 року НБУ позбавив її відповідної ліцензії та на початку квітня 2016-го ввів тимчасову адміністрацію [9]. Проте, введення тимчасової адміністрації не призвело до «фінансового одужання» страховика і процедура банкрутства планується регулятором зараз у 2016-му. Не зважаючи на те, що страхова компанія знаходиться на стадії ліквідації, це не заважає їй продавати свої продукти страхування непоінформованим страхувальникам онлайн. Хоча ще в 2013 році компанія входила в топ 20 страхових організацій за обсягами зборів страхових премій, а на ринку ОЦПВВНТЗ ПАТ«УСК«Гарант-Авто» навіть входила до першої п'ятірки (див. табл. 5). Як таке можливо, залишається загадкою. На нашу думку, проаналізувавши фінансову звітність даного страховика, можна стверджувати, що до цього призвели такі фактори як: неефективний менеджмент страховика, невідповідність сформованих резервів страховика прийнятим ризикам, неадекватна тарифна політика тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Результати дослідження на основі оцінювання ймовірності банкрутства за тестами раннього попередження, які застосовані до ПАТ «УСК «Гарант-Авто», показали, що досліджуваний страховик є фінансово нестійким і перебуває на грані банкрутства. Інший підхід, який було використано для перевірки ймовірності банкрутства аналогічно засвідчив неплатоспроможність даного страховика, що свідчить про достовірність отриманих результатів. Також, необхідно відмітити, що існують проблеми щодо ефективності моніторингу з боку державних органів регулювання страхової діяльності тестів раннього попередження банкрутства.

Використання вищенаведеної методики не відповідає умовам сьогодення. Можна з впевненістю сказати, що такий підхід до оцінки ризиків страховика є вже застарілим, а тому потребує методологічно нового перегляду. Сьогодні в Європейському Союзі існує більш розвинута система пруденційного нагляду за платоспроможністю страховиків,

яка є доволі жорсткою, але в той же час і найбільш ефективною. Тому, враховуючи це, доцільним є вивчення позитивного досвіду системи платоспроможності страховиків, що стане предметом дослідження в найближчому майбутньому.

Крім прогнозування банкрутства, система пруденційного нагляду в Європі вимагає від наглядових органів та страховиків моніторингу виконання нормативної платоспроможності, розрахунку достатності страхових резервів та інвестування, перевірка надійності систем управління, якості ведення бухгалтерського обліку, систем ризик-менеджменту, внутрішнього контролю тощо. Тому з метою побудови якісної системи пруденційного нагляду в Україні, регулятору необхідно розробити основні підходи нагляду за страховою діяльністю, виходячи, перш за все, з реальної оцінки ризиків діяльності страховиків і впливу потенційних загроз на їх фінансову стійкість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Altman E. Bankruptcy, credit risk, and high yield junk bonds / E. Altman. – NJ : Wiley-Blackwell, 2002. – 576 p.
2. Petrevska B. Solvency II – supervision of the insurance undertakings risk management systems / B. Petrevska // Iustinianus Primus Law Review. – 2014. – Vol. 5(1). – P. 2–13.
3. Lamm-Tennant J. Considerations of the Cost Trade-offs in Insurance Solvency Surveillance Policy / J. Lamm-Tennant, L. Starks, L. Stokes // Journal of Banking & Finance. – 1996 – Vol. 20(5). – P. 835–852.
4. Базилевич В. Страхова справа / В. Базилевич, К. Базилевич. – К. : Знання, 2008. – 351 с.
5. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : [монографія] / О. Гаманкова. – К. : Вид-во КНЕУ, 2009. – 283 с.
6. Орланюк-Малицкая Л. Платежеспособность страховой организации / Л. Орланюк-Малицкая. – М. : Анкил, 1994. – 210 с.
7. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/13/12/38>.
8. Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків : розпорядження Держфінпослуг від 17.03.2005 № 3755. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://expert-rating.com/data/upload/PI-ratings/rk_gosfinuslug_3755_strah.pdf.
9. Руденко В. Тормоз вместо руля: к чему приводит бездеятельность Нацкомфинуслуг / В. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://delo.ua/finance/nebankovskie-problemy-finansovogo-rynka-318983/?supdated_new=1467822144.